

بررسی نقاط ضعف و قوت قراردادهای ساخت و بهره برداری (BOT) در زمان تحریم در ایران

محمد امین باقری طولابی (نویسنده مسئول)^۱، دکتر سید محمد میرحسینی^۲، عبدالله ایمانی^۳

^۱ کارشناسی ارشد عمران گرایش سازه دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک، تهران amin.toolabi68@gmail.com

^۲ دکتر عمران گرایش سازه، تهران m.mirhosayni@gmail.com

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد، مهندسی مکانیک، دانشگاه آزاد بروجرد، تهران A1985imani@gmail.com

چکیده

یکی از مهمترین کارها برای داشتن عملکردی موفق در پروژه های BOT برآورد و تعدیل ریسکها پیش از شروع پروژه می باشد. تحلیل پروژه های مورد پژوهش، نمایانگر این مطلب است که سطح ریسکهای عمومی پروژه بستگی به محل اجرای پروژه دارد. حتی دو پروژه مشابه در یک کشور ممکن است به دلیل تفاوت در گستره ی حمایت دولت میزبان با میزانهای متفاوتی از ریسکهای عمومی مواجه باشند که کنترل آنها توسط بخش خصوصی بسیار دشوار است. بنابراین این موضوع حائز اهمیت است که بخش خصوصی باید به برقراری ارتباط خوب با دولت میزبان در طول مدت حق امتیاز ایجاد نماید و حتی بهتر است که پیش از این دوران حق امتیاز نیز این ارتباط مناسب شکل بگیرد. این تحقیق تحت عنوان " بررسی نقاط ضعف و قوت قراردادهای ساخت و بهره برداری (BOT) در زمان تحریم در ایران" انجام گرفته است.

واژه‌های کلیدی

قراردادهای بی او تی، مدیریت ریسک، مسائل حقوقی، واگذاری

یازدهمین کنگره ملی سراسری فناوریهای نوین در حوزه توسعه پایدار ایران

11th National Congress of
the New Technologies in Sustainable Development of Iran

senaconf.ir

۱. متن مقاله

دستیابی به هدف رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی در هر کشوری مستلزم تشکیل سرمایه برای تأمین منابع مالی مورد نیاز طرح‌های زیربنایی است. از لحاظ نظری جای هیچ شکی وجود ندارد که سرمایه به عنوان موتور رشد و توسعه اقتصادی از ارکان بنیادین اقتصاد به شمار می‌رود. در واقع سرمایه آغاز کننده و استمرار دهنده رشد و شکوفایی اقتصادی است. کشور ما برای بازسازی و نوسازی پس از حوادثی مانند جنگ و برای همسویی و همپایی با روند شتابنده رشد اقتصادی در قاره آسیا به ویژه کشورهای منطقه جنوب شرقی آسیا، راهی جز افزایش چشمگیر در نرخ سرمایه‌های خود ندارد [1].

از آنجا که امکانات داخلی برای تشکیل سرمایه در غالب کشورها برای تحقق اهداف کلان اقتصادی کفایت نمی‌کند لذا استفاده از منابع خارجی به عنوان مکمل منابع داخلی و ابزاری جهت هموار نمودن سرمایه‌گذاری‌های داخلی و گسترش تقویت ظرفیت‌ها و نیروهای مولد امری اجتناب ناپذیر و ضروری است. استفاده از منابع مالی خارجی از طریق استقراض، در پی آشکار شدن و بروز بحران بدهی‌ها در جهان در سال ۱۹۸۲ میلادی و تبعات منفی سیاسی - اقتصادی فزاینده آن، تبیین کننده این پیام بود که استفاده بدون قید و شرط از وام‌ها و اعتبارات خارجی دچار شکست می‌شود به طوری که در حال حاضر این روش تأمین مالی، در اکثر کشورهای جهان کنار گذاشته شده است [2,3].

طبیعی است که باید به سرمایه‌گذاری خارجی نقش و سهمی در توسعه داده شود، زیرا با ورود این سرمایه‌ها نه تنها شکاف و خلاءهای موجود در اقتصاد کشور پر می‌شود، بلکه فرصت‌هایی برای انتقال مدیریت و تکنولوژی تولیدی و دستیابی به بازارهای جهانی و بسیاری مزیت‌های دیگر امکان‌پذیر و مهیا می‌گردد [4,5].

کشور ما نیز با توجه به نیاز گسترده به ساخت و توسعه تسهیلات زیربنایی و به تبع آن نیاز به دریافت وام‌های استقراضی برای پوشش دادن هزینه‌ها، به دنبال راهکارهایی برای جلب سرمایه‌های خارجی در قالب روش‌های مختلف بوده است. سیاست‌های مبتنی بر خصوصی سازی و کاهش تصدی‌های دولت بر فعالیت‌های مختلف اقتصادی به خصوص توسعه ساختارهای زیربنایی و همچنین عدم کفایت سرمایه‌های بخش خصوصی داخلی برای پوشش دادن این هزینه‌ها، دولت را بر آن داشته است که با هدف جذب سرمایه‌های خارجی به روش‌های قراردادی نوین روی آورد [6,7].

طرح‌های متعددی در کشور طی چند سال اخیر از طریق سرمایه‌گذاری‌های خارجی به مرحله بهره‌برداری رسیده‌اند که به رغم کم شمار بودن آن‌ها، نشان دادند منابع مالی خارجی و همچنین دانش و فن آوری تولیدی برای پیشرفت و کارکرد مؤثر طرح‌ها ضروری می‌باشد. [۸]

همان‌طور که اشاره شده، روش‌هایی مانند BOT که موضوع بحث این تحقیق می‌باشد از انواع روش‌های سرمایه‌گذاری خارجی است که در بیشتر کشورها به منظور تأمین مالی پروژه‌های زیربنایی و در راستای اهداف خصوصی سازی به وجود آمده است. به همین دلیل اکثر قوانین حاکم بر این روش در کشور همان قوانین موجود در زمینه سرمایه‌گذاری خارجی می‌باشند که باید برای تسهیل کاربرد روش‌هایی مانند BOT مورد بازنگری قرار گیرند تا در صورت لزوم مواردی به آن‌ها اضافه شود و یا تغییراتی در آنها صورت گیرد.

با توجه به این که قوانین ناظر بر سرمایه‌گذاری خارجی در کشور، در واقع بستر استفاده از قراردادهای BOT در کشور را فراهم می‌آورند، در این بخش سعی می‌شود با مطالعه قوانین کشور در زمینه سرمایه‌گذاری خارجی، روند اصلاح این قوانین در راستای جذب هر چه بیشتر سرمایه‌های خارجی مورد بررسی قرار گیرد و در ادامه با مطالعه قوانین مرتبط با قراردادهای BOT در کشور، موانع و محدودیت‌های موجود شناسایی و راهکارهای مناسب اجرایی ارائه گردد.

یازدهمین کنگره ملی سراسری فناوریهای نوین در حوزه توسعه پایدار ایران

11th National Congress of
the New Technologies in Sustainable Development of Iran

senaconf.ir

۱-۱ مروری بر روند سرمایه گذاری خارجی در ایران

در ایران سابقه سرمایه گذاری خارجی کم و بیش به موازات تحولات سرمایه گذاری در کشورهای مختلف جهان شکل گرفته اما سیر تحولات آن و نوسانات پدید آمده در جریان ورود سرمایه های خارجی بیشتر متأثر از تحولات و اوضاع و احوال خاص سیاسی کشور در مقاطع زمانی گوناگون بوده و فقط اهداف اقتصادی در این فرآیند مورد نظر نبوده است. نگاهی اجمالی به روند سرمایه گذاری خارجی در کشور نشان می دهد که سرمایه گذاری اولیه در ایران بیشتر به صورت اعطای امتیاز و عقد قراردادهای با افراد یا مؤسسه های قدرتمند انجام پذیرفته است و با توجه به ماهیت سرمایه گذاری های انجام شده اکثر منافع حاصل از سرمایه گذاری به طرف خارجی تعلق می گرفته است.

با تصویب قانون جلب و حمایت از سرمایه های خارجی در سال ۱۳۳۴ نقطه عطفی در تاریخ سرمایه گذاری خارجی در ایران به وجود آمد. در طول سال های ۲۲-۱۳۵۷ با توجه به شرایط خاص آن زمان، ورود سرمایه های خارجی به کشور تقریباً متوقف ماند. اما از سال ۱۳۷۲ ورود دوباره سرمایه های خارجی به کشور با آهنگی کُند و ملایم آغاز شد.

در دوره زمانی ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷ دولت در صدد فراهم نمودن زمینه مناسب جهت جذب سرمایه گذاری های خارجی بود و در این راستا قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی ایران که طبق ماده ۸ آن سازمان ها و شرکت های تابع مجاز هستند قراردادهای لازم را با اشخاص حقیقی و حقوقی داخلی و خارجی منعقد کنند، تصویب شد. در این قانون تسهیلاتی برای سرمایه گذاری خارجی در این مناطق در نظر گرفته شده است که از جمله آنها معافیت مالیاتی ۱۵ ساله از پرداخت مالیات بر درآمد و دارایی افراد حقیقی و حقوقی که در منطقه فعالیت اقتصادی می کنند، می باشد.

به طور کلی تلاش های زیادی در این دوره برای جذب سرمایه های خارجی صورت گرفت. همچنین در این دوره با تصویب قانون برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور گام مهمی جهت تسهیل در جذب سرمایه گذاری های خارجی برداشته شد. در طول دوره زمانی ۱۳۷۸ تا پایان نیمه اول ۱۳۸۱ و طی برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی موضوع سرمایه گذاری خارجی و تسهیل شرایط انجام آن همچنان مورد توجه سیاست گذاران بوده است. هر چند که همانند سال های قبل، تحول چشمگیری در آن صورت نپذیرفته است. البته به جز سال ۱۳۷۸ که جهش ناگهانی در حجم سرمایه گذاری خارجی در کشور صورت پذیرفته است. در این دوره به رغم افزایش نسبی در میزان جذب سرمایه های خارجی در کشور که مصادف با سال های آخر برنامه دوم بود، با این وجود ایران همچنان از حیث جذب منابع خارجی همگام با تحولات جهانی و منطقه ای حرکت نکرده و در مقایسه با کشورهای با اقتصاد مشابه موفقیت کمتری کسب کرده است. [۹] اگر بر سیاست هایی که این کشورها برای ورود سرمایه به کشور خود به کار برده اند، مروری داشته باشیم می بینیم عوامل بسیاری در این امر دخالت داشته اند که عبارتند از: سیاست های آزادسازی اقتصادی، اتخاذ سیاست های اقتصادی برون گرا و مبتنی بر بازار، حمایت بخش خصوصی، ایجاد اصلاحات اقتصادی - اجتماعی، امکانات زیربنایی مناسب، ثبات سیاست های اقتصادی، نیروی انسانی ارزان و نیمه ماهر، قانونمندی و امنیت لازم جهت حمایت از سرمایه و منافع سرمایه گذاران خارجی. بنابراین لازم است برای موفقیت کشور در این راستا تلاش هایی در جهت بکارگیری این سیاست ها با توجه به وضعیت کشور داشته باشیم.

۲-۱ قوانین و مقررات ناظر بر سرمایه گذاری خارجی در کشور

یکی از مهمترین قوانینی که در کشور وجود دارد قوانین برنامه های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می باشد که سیاست های کلان کشور را شامل می شوند. در واقع می توان در این برنامه ها سیاست های چهارساله کشور را در زمینه سرمایه گذاری خارجی مورد مطالعه قرار داد. هر آنچه که در این دوره های زمانی در زمینه سرمایه گذاری خارجی تصویب می شود، با توجه به سیاست های مندرج در این برنامه خواهد بود. می توان از موارد بسیار مهم قانون برنامه چهارم در ارتباط با قراردادهای BOT، به ماده ۲۴ این قانون اشاره کرد که به دولت اجازه داده است جهت رشد اقتصادی، ارتقای فن آوری، ارتقای کیفیت تولیدات، افزایش فرصت های شغلی و افزایش صادرات در قلمرو فعالیت های تولیدی اعم از صنعتی، کشاورزی، زیربنایی، خدمات و فناوری اطلاعات در اجرای قانون تشویق و حمایت سرمایه های خارجی مصوب ۱۳۸۰/۱۲/۱۹ به منظور جلب سرمایه گذاری خارجی، زمینه های لازم را از طریق مذکور در بند «ب» ماده ۳ قانون تشویق

یازدهمین کنگره ملی سراسری فناوریهای نوین در حوزه توسعه پایدار ایران

11th National Congress of
the New Technologies in Sustainable Development of Iran

senaconf.ir

و حمایت سرمایه گذاری خارجی فراهم نماید. لازم به ذکر است بند «ب» ماده ۳ قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی اولین مجوزی است که اجازه استفاده از روش BOT در بخشهای مختلف را صادر نموده است. [۱۰]

۳-۱ بررسی اهداف کیفی تصریح شده در قوانین بودجه سالانه

در راستای جلب و جذب سرمایه‌های خارجی در کشور اهداف کیفی دیگر علاوه بر برنامه‌های توسعه، در قوانین بودجه سالانه گنجانیده شده است. با توجه به این که نخستین مواد مندرج در زمینه سرمایه گذاری خارجی به قوانین بودجه سال ۱۳۷۷ و ۱۳۷۸ برمی گردد و بیشتر این موارد با اصلاحاتی در سال‌های بعد تکرار شده است، در ذیل، موارد مندرج در قانون بودجه سال ۱۳۷۷ عنوان می‌گردند. [۱۱]

بند (ن) تبصره ۲: تأسیس شرکت‌های جدید توسط شرکت‌های دولتی در سال ۱۳۷۷ ممنوع است. بانک‌ها، مؤسسات اعتباری و شرکت‌های بیمه و شرکت‌های دولتی که از طریق مشارکت با سرمایه گذاران خارجی (زیر ۵۰ درصد) به منظور فعالیت‌های تولیدی اقدام به تشکیل شرکت می‌نمایند، از شمول این بند مستثنی هستند.

جزء (۶) از بند (د) تبصره ۲۹: وزارت نفت مکلف است در سال ۱۳۷۷ بنا به تقاضای متقاضیان داخلی رأساً یا با مشارکت خارجی (حداکثر ۴۹ درصد) مجوز احداث پالایشگاه را صادر نماید.

لازم به توضیح است مواردی مانند مجوز اعطا شده مندرج در اجزای (۲)، (۳)، (۴)، (۵) و ۶ بند (ل) تبصره ۲۹ قانون بودجه سال ۱۳۷۸ کل کشور و اجزای (۱) و (۳) بند (ل) و بند (ش) تبصره ۲۹ قانون بودجه سال ۱۳۷۹ کل کشور و اجزای (۱-۱)، (۱-۲)، (۵) و (۶) بند (ل) تبصره (۲۹) قانون بودجه سال ۱۳۸۰ کل کشور و بندهای (ز)، (ح)، (ط) و (ل) تبصره قانون بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور و بندهای (ج) تبصره ۱۰ و (ز) و (د) تبصره ۱۶ و (د)، (ه)، (ف)، (ز) و (ط) تبصره ۲۱ قانون بودجه سال ۱۳۸۲ کل کشور، با شرایط مصوب، در سال ۱۳۸۳ همچنان به قوت خود باقی است. [۱۰]

مهمترین بند قانون بودجه سال ۱۳۸۳ که مربوط به قراردادهای BOT می‌شود، بند (ل) تبصره ۲۱ است که مربوط به سیاست‌های پولی و ارزی است. در این قسمت آمده است:

در اجرای قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۰/۱۲/۱۹ به هیأت وزیران اجازه داده می‌شود به منظور جلب سرمایه گذاری خارجی در طرح‌های تولید برق از نیروگاه‌های آبی، بخاری، گازی، سیکل ترکیبی، تلمبه ذخیره‌ای و انرژی نو و انتقال نیرو تا ظرفیت ۱۲۰۰۰ مگاوات و طرح‌های ساخت پالایشگاه تا ظرفیت سیصد هزار بشکه در روز، فاضلاب تهران و احداث ۳۴۰۰ کیلومتر راه آهن و ۱۳۰۰ کیلومتر آزادراه، توسعه و تجهیز فرودگاه امام خمینی (ره) و ۷ فرودگاه بین‌المللی موجود، توسعه و تجهیز بندر تجاری بزرگ کشور و تأمین ناوگان ریلی و طرح‌های مخابراتی توسط سرمایه گذار داخلی و خارجی با اولویت سرمایه گذار ایرانی از طریق مذکور در بند (ب) ماده (۳) قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی اقدام نماید.

۴-۱ بررسی قوانین و مقررات مرتبط با قراردادهای BOT در کشور

در این قسمت با اهداف امکان‌سنجی اجرای قراردادهای BOT در کشور به مطالعه تمام قوانین موجود در رابطه با این نوع قراردادها پرداخته و موانع و محدودیت‌ها و حمایت‌ها و تسهیلات قانونی و اجرایی موجود را بررسی می‌نماییم. به دلیل این که تجربه‌های اجرای BOT در کشور بسیار اندک است و فقط در بخش‌های خاصی از جمله ساخت و توسعه نیروگاه‌ها و سیستم‌های حمل و نقل مانند جاده‌ها و بزرگراه‌ها رشد بیشتری داشته است به همین دلیل ذکر تمام محدودیت‌های قانونی و اجرایی امکان‌پذیر نیست، زیرا بسیاری از کمبودهای موجود در قانون و مقررات در رابطه با این نوع قراردادها در زمان اجرایی شدن آن آشکار می‌شود. به همین دلیل در این بخش سعی شده با بهره‌گیری از نظرات طراحان این شیوه در کشور و مطالعه مسیر اجرای قراردادهای موجود BOT، در موانع و یا تسهیلات موجود را شناسایی کرده و در پی ایجاد چارچوبی مناسب برای آن برآمد.

یازدهمین کنگره ملی سراسری فناوریهای نوین در حوزه توسعه پایدار ایران

11th National Congress of
the New Technologies in Sustainable Development of Iran

senaconf.ir

بطور کلی قوانینی که در کشور برای انواع قراردادهای حاکم هستند، در مورد قراردادهای BOT نیز صدق می‌کنند. قوانین مربوط به قراردادهای شامل دو بخش می‌باشد، بخشی که موضوع قانون مدنی است و نسبت به اصل حق و تکلیف صحبت می‌شود (قانون ماهوی) و بخش دیگر مربوط به تشریفات رسیدگی به اختلافات است که موضوع آیین دادرسی مدنی و کیفری می‌باشد. (قانون شکلی) [۱۲]

اساساً طبق ماده ۱۰ قانون مدنی، کلیه قراردادهایی که منعقد می‌سازیم تابع قانون مدنی کشور می‌باشد به عبارت دیگر حقوق ما و طرف قرارداد ما (شرکت مجری پروژه) در خصوص مسائل مربوط به پروژه BOT شامل موارد مندرج در قرارداد و قانون مدنی است و در واقع کلیت حاکم بر قرارداد همان قانون مدنی می‌باشد. به همین دلیل تمام سرمایه‌گذاران خارجی ملزم به عقد قرارداد با رعایت اصول مذکور در قانون مدنی می‌باشند.

در مورد پذیرش سیستم قضایی و حل اختلاف معمولاً سرمایه‌گذاران تمایل چندانی به پذیرش آن ندارند که این می‌تواند به خاطر عدم کفایت قوانین دادرسی و قضایی ایران در خصوص پروژه‌های BOT باشد.

از آنجایی که شرکت مجری پروژه یا (Project Company) به عنوان یک شرکت ثبت شده خارجی و در قالب یک کنسرسیوم در قرارداد وارد می‌شود و پس از طی مراحل که قبلاً بدان اشاره شد با ورود سرمایه خود، اقدام به تأمین مالی، ساخت، بهره‌برداری و نهایتاً انتقال پروژه به دولت می‌نماید، در نتیجه پروژه‌های BOT مصداقی از سرمایه‌گذاری خارجی به شمار می‌روند و باید تمام قوانین حاکم بر سرمایه‌گذاری خارجی در مورد آن رعایت شود که مهمترین آن‌ها، قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌های خارجی است، به گونه‌ای که مفاد این قانون و آئین نامه اجرایی آن به همراه قانون مدنی کشور ایران به عنوان قوانین و مقررات حاکم بر BOT می‌شوند.

با توجه به قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی، سرمایه‌هایی که مطابق این قانون به ایران وارد می‌شوند و به تبع آن مانع حاصل از بکار انداختن این سرمایه‌ها، حمایت قانونی دولت بوده و کلیه حقوق و معافیت‌ها و تسهیلاتی که برای سرمایه‌ها و بنگاه‌های تولیدی خصوصی داخلی موجود است. در مورد سرمایه‌ها و بنگاه‌های خارجی نیز صادق خواهد بود، در واقع با شرکت‌های مجری پروژه (PC) پس از اخذ مجوز، مانند یک سرمایه‌گذاری داخلی به لحظه قانون کار، گمرکی و قوانین عمومی و مقررات کیفری و ... برخورد می‌شود.

۵-۱ برخی موانع و محدودیت‌های موجود در اجرای قراردادهای BOT در کشور

به دلیل این که در کشورمان قانون ویژه‌ای برای قراردادهای BOT تعریف نشده است. اصلی‌ترین قوانینی که ناظر بر این نوع قراردادهای می‌باشند قانون اساسی و قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی هستند. به همین دلیل مفاد تعریف شده در این قوانین می‌تواند تأثیر بسیاری بر روند اجرای این قراردادهای داشته باشد.

الف) طبق اصل قانون اساسی، مالکیت عمومی تمامی سرمایه‌گذاری‌های خارجی دولت است و این در حالی است که پروژه‌های BOT توسط بخش خصوصی سرمایه‌گذاری می‌گردد.

ب) مطابق اصل ۱۳۹ قانون اساسی در صورت بروز اختلاف، رسیدگی به ادعای جبران عادلانه خسارت وارده که دولت آن را تضمین کرده است به عهده محاکم صلاحیت‌دار ایرانی قرار گرفته است. که این مطالب بعضاً مورد اختلاف می‌باشد و سرمایه‌گذاران خارجی تمایل ندارند که رسیدگی به اختلافات در محاکم ایرانی صورت گیرد بلکه تمایل دارند به داوری بین المللی ارجاع گردد. در این خصوص در اصل ۱۳۹ قانون اساسی آمده است که در صورتی که رسیدگی به اختلافات در داوری بین المللی بخواهد صورت گیرد باید طرح و پروژه به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده باشد و ایشان اجازه داوری بین المللی را داده باشند. [۱۰]

با توجه به این که اصولاً سرمایه‌گذاران خارجی بیشتر درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری پس از کسر مالیات و سایر هزینه‌های اشاره شده توجه دارند، طبیعی است که وجود مالیات، عوارض و سایر حقوق دولتی از جمله حقوق و سود بازرگانی می‌تواند بر افزایش غیر ضروری هزینه‌های سرمایه‌گذاری، مؤثر واقع شده و در مواردی نیز انگیزه‌های سرمایه‌گذاری را در کشور تضعیف کند لذا وضع این هزینه‌ها بر سرمایه‌گذاری، موجب انعکاس این هزینه‌ها با بهره‌های متعلق در نرخ خدمات عرضه شده و پیدایش یک فرایند تکراری در گردش مالی دولت خواهد شد به ویژه آن که هزینه‌های زایدی را بر بودجه تحمیل می‌نماید.

یازدهمین کنگره ملی سراسری فناوریهای نوین در حوزه توسعه پایدار ایران

11th National Congress of
the New Technologies in Sustainable Development of Iran

senaconf.ir

در قانون تشویق و حمایت سرمایه گذار خارجی، سرمایه گذار خارجی از کلیه حقوق، حمایتها و تسهیلاتی که برای سرمایه گذار داخلی موجود است خصوصاً در بحث مالیات، بهره‌مند می‌شود. با توجه به این قانون به مدت طولانی ساخت و بهره‌برداری و انتقال پروژه‌ها، فقط چند سال اول آن مشمول معافیت مالیاتی قرار می‌گیرد و چون سرمایه گذار خارجی نمی‌تواند به دقت پیش بینی کند که هزینه‌های مالیاتی او چه خواهد شد پس ریسک هزینه‌های مالیاتی و عوارض بالا برای او به عنوان یک مانع جدی تلقی می‌شود.

۶-۱ بررسی راهکارهایی در خصوص اجرایی شدن قراردادهای BOT

در تمامی قوانین، محدوده وسیعی از انگیزه‌ها و منافع برای سرمایه گذاران در نظر گرفته شده است قوانین سرمایه گذاری برای سرمایه گذاری به روش BOT که شکلی دیگر از سرمایه گذاری خارجی در پروژه‌های زیربنایی است قابل کاربرد گردد. با در نظر گرفتن موارد ذکر شده در بخش‌های قبلی لازم است برای تهیه یک قانون و آئین نامه کلی و جامع برای اجرای قراردادهای BOT در کشور، از تجربه کشورهای موفق در اجرای این قراردادها و شرایطی که این کشورها برای هر چه عملی تر شدن آن فراهم می‌نماید و در نظر گرفتن شرایط موجود در کشور و همچنین نظرات و پیشنهادات متخصصین و مسئولین امر در این زمینه استفاده نمود. به همین دلیل در این تحقیق با استناد بر قوانین کشورهای مختلف در این زمینه و همچنین قوانین موجود در کشور در زمینه جلب سرمایه‌های خارجی و اجرای قراردادهای BOT پرسشنامه‌ای تهیه شد و با مراجعه به سازمانها و وزارتخانه‌های مختلف که به نوعی متولی اجرای قراردادهای BOT در کشور هستند و استفاده از نظرات کارشناسی در این زمینه، نحوه تأثیر این قوانین در هر بخش و موانع و مشکلاتی موجود بر سر راه اجرای این قراردادها، مورد بررسی قرار گرفت.

در این پرسشنامه با توجه به نهاد و یا وزارتخانه مربوط به سؤالاتی در زمینه فعالیت‌های انجام گرفته در راستای بکارگیری قراردادهای BOT در آن بخش و مشکلات موجود بر سر راه این فعالیت‌ها مطرح شده و راهکارهایی برای هر چه اجرایی تر شدن این قراردادها خواسته شده است.

با توجه به نتایج بدست آمده، می‌توان به جمع بندی زیر رسید:

از نظر مسئولین و کارشناسان بخش‌های مختلف کشور، در تمام انواع پروژه‌ها با توجه به ویژگی‌های مالی و طبیعت بلندمدت قراردادهای BOT، عناوین زیر در قوانین سرمایه گذاری پروژه‌های BOT اهمیت خاصی می‌یابد:

- (أ) مباحث مربوط به مالکیت زمین
 - (ب) مسائل مربوط به مرجع حل اختلاف
 - (ت) حق تبدیل پول محلی به ارز خارجی.
 - (ث) اجازه انتقال وجه به کشور خارجی با ارز خارجی.
 - (ج) بازپرداخت کامل وام‌ها و مفاصاهای سرمایه در صورت اتخاذ سیاست‌هایی توسط دولت که منجر به انتقال پروژه گردد (از قبیل خلع ید، ملی کردن و تملک)
 - (ح) روش‌های ساده گمرکی و اعطای مجوز ورود.
 - (خ) حق استخدام و اجازه ورود اتباع بیگانه مورد نیاز جهت ساخت، بهره‌برداری و نگاهداری پروژه.
 - (د) حق تأسیس شرکت در کشور میزبان برای سرمایه گذاران خارجی.
 - (ذ) نظام‌های مالیاتی برای سرمایه گذاری خارجی.
 - (ر) حق بیمه سرمایه برای سرمایه گذاران خارجی.
 - (ز) تضمین در برابر حوادث مختلف سیاسی مانند ملی شدن و سلب مالکیت
- قانون تشویق و حمایت از سرمایه گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۱ اکثر موارد فوق را پوشش می‌دهد و تقریباً مطابقت مناسبی با قراردادهای BOT یافته است ولی وجود برخی از محدودیت‌ها اعمال شده توسط قوانین دیگر در کشور مشکلاتی را بر سر راه اجرای این نوع قراردادها به وجود آورده است که راهکارهای زیر برای آنها پیشنهاد می‌شود:

یازدهمین کنگره ملی سراسری فناوریهای نوین در حوزه توسعه پایدار ایران

11th National Congress of
the New Technologies in Sustainable Development of Iran

senaconf.ir

به عنوان مثال در مورد بزرگراههای وزارت راه که اخذ عوارض آن توسط بخش خصوصی می باشد و یا نیروگاههای وزارت نیرو که بهره برداری آن توسط شرکت خصوصی صورت می گیرد.

در زمینه مجوز تبدیل ارز و اجازه انتقال سود و اصل سرمایه محدودیت خاصی وجود دارد و بانک مرکزی با مجوز دولت به میزان تعیین شده اجازه خروج اصل و سود سرمایه را پس از کسر مالیات و با نرخ تبدیل آن زم آن را صادر می نماید. پرداختها در ایران به هر دو صورت ریالی و ارزی امکان پذیر است. در برخی پروژهها ۱۰٪ به صورت ریالی پرداخت می شود که بانک مرکزی به نسبتی که در قرارداد تعیین شده است می تواند آن را به ارز تبدیل کند. به این منظور لازم است با توجه به تغییر نرخ ارز معمولاً پیش بینی تعدیل برای پرداختهای ریالی صورت گیرد و یا پرداختها به صورت ارز خارجی انجام گیرد تا نیاز به دادن تضمینهای تبدیل نیز وجود نداشته باشد. [۱۱]

در زمینه مرجع حل اختلاف برای رعایت اصل ۱۳۹ قانون اساسی، از آنجایی که هیچ گونه قانون خاص و یا چارچوب مدون قانونی برای پروژههای BOT نداریم، سرمایه گذاران خارجی در ابتدای انجام قرارداد شرط می کنند که بایستی مصوبه مجلس شورای اسلامی - مبنی بر اجازه به داوری بین المللی را به وی ارائه دهیم تا پس از آن، انعقاد قرارداد صورت گیرد. ولیکن مشکل موجود آن است که اخذ این مجوز نیازمند پروسه و فرایند طولانی است که باعث تعویق افتادگی شدید قرارداد و پروژه خواهد شد.

به همین دلیل راه چاره در آن دیده می شود که در قرارداد بر سر مرجع داوری بین المللی توافق صورت گیرد و در صورت بروز اختلاف، طرف ایرانی مصوبه مجلس را پیگیری نماید. بدین ترتیب توافق موقت حاصل می گردد ولی در صورت بروز اختلاف در صورتی که مجلس این مجوز را به دستگاه ذیربط و پروژه آن ندهد، طرف ایران داوری را خواهد باخت چرا که بدون مصوبه مجلس مجاز به شرکت در داوری بین المللی نیست و حتماً بایستی در محاکم ایرانی رفع اختلاف صورت گیرد. [۱۱ و ۱۲]

در صورت کسب مجوز، می توان برای حل اختلاف به اتاق بازرگانی بین المللی ICC که محل آن در پاریس است و در تمام کشورها شعبه دارد مراجعه نمود. ICC سازمانی فراملی است و مرجع حل اختلاف مناسبی است [۱۲].

برای رفع ممنوعیت ثبت شرکتهای ۱۰٪ خارجی در کشور با توجه به اصل ۸۱ قانون اساسی معمولاً راهکارهای زیر بکار گرفته می شود:

مشارکت شرکت خارجی در یک شرکت ایرانی که سهامداران ایرانی نیز در آن حضور دارند - ولو این که شرکای خارجی حتی تا ۹۹ درصد سهام را داشته باشند - یک شرکت ایرانی محسوب می شود و امتیازی برای آنان به حساب نخواهد آمد و مغایرتی با قانون اساسی به وجود نخواهد آمد.

راه حل دیگر مشارکت، به وسیله خرید سهام کنترلی می باشد که در این سهام علاوه بر این که میزان سرمایه در اقلیت است ولی حاکمیت اکثریت سرمایه در اساسنامه نیست. با این راه حل سرمایه گذاران با داشتن ۴۹٪ سهام، کنترل شرکت را می توانند در دست بگیرند. [۹ و ۱۰]

پیشنهاد یک چارچوب قانونی برای قراردادهای BOT

همان گونه که قبلاً اشاره شد هیچ یک از قوانین موجود در کشور به طور کامل با شرایط پروژههای BOT سازگار نمی باشد و هر کدام به نوعی نقایص خاصی در خصوص پروژههای BOT دارند در همین راستا ممکن است توسل به یک اصلاحیه، الحاقیه و مکمل به قانون موجود، برای پر کردن شکافهای متصور در قانون آسان تر باشد و یا بالعکس ارائه یک متن جدید قانون مؤثرتر واقع شود.

برخی از دولت های کشورهای مانند ویتنام، کامبوج، ترکیه و فیلیپین برای اجرای قراردادهای BOT قوانین خاصی برای این نوع قراردادهای تنظیم نموده اند که همراه دیگر قوانین موجود در این کشورها مانند قوانین حمایت از سرمایه گذاری خارجی، پایه و اساس اجرای قراردادهای BOT در آن کشورها به شمار می روند. در پیوست ۳ و ۴ این تحقیق دو نمونه از این قوانین و آیین نامه ها که متعلق به کشورهای کامبوج و ویتنام است آورده شده است. [۹]

بطور کلی استراتژی های زمینه ساز چارچوب قانونی توافق های پروژه BOT بسیار متفاوت هستند و رویکرد قانونی ممکن است به یکی از سه شکل زیر باشد:

یازدهمین کنگره ملی سراسری فناوریهای نوین در حوزه توسعه پایدار ایران

11th National Congress of
the New Technologies in Sustainable Development of Iran

senaconf.ir

الف) رویکرد توافق باز که در آن اختیار تفویض شده به دولت و با سازمان‌های وابسته برای هر پروژه BOT بسیار قابل انعطاف است.
ب) رویکرد توافق محدود که در آن قانونگذار خود شرایط اساسی توافق‌های BOT را تعیین می‌کند.
ج) محدوده وسیعی از رویکردهایی که مابین باز و محدود قرار می‌گیرند.
از آنجایی که در کشور ایران مطابق ماده ۴۴ قانون اساسی بخش خصوصی نمی‌تواند مالکیت پروژه‌های زیربنایی را در اختیار داشته باشد و این امر مختص به دولت است. رویکرد توافق باز (نوع اول) در ایران قابل اجرا نمی‌باشد و پذیرش رویکرد نوع سوم نیز با محدودیت‌های زیادی مواجه است. لیکن می‌توان به عنوان یک راه حل اساسی رویکرد توافق محدود را پیشنهاد داد.
ا) این رویکرد به قانونگذار و دولت اجازه کنترل دقیق توسعه پروژه زیربنایی و نظارت بر تحقق اهداف BOT ملی را می‌دهد. همچنین موضع مسئولین را در مذاکره با بخش خصوصی قوی‌تر می‌سازد و ممکن است به کاهش زمان و هزینه‌های قانونی برای نهایی کردن توافق‌های BOT کمک نماید. [۱۰]

ب) سرمایه‌گذاران خارجی را یاری می‌دهد که آسانتر به شرایط قانونی مهم پروژه‌های BOT دسترسی یابند.
ت) پاسخ‌های لازم به مسایل مهم در پروژه‌های BOT همچون حقوق سرمایه‌گذاران خارجی، روش‌های خرید و تضمین‌های لازم را آماده می‌کند.

ث) انگیزه‌ها و حمایت‌هایی که باید توسط دولت‌ها ایجاد شود را روشن می‌سازد و به آنها اعتبار قانونی می‌بخشد.
ج) با کاهش تعداد موادی که باید در قرارداد گنجانده شود در هزینه پیش‌نویس قراردادهای پروژه و زمان لازم برای آنان صرفه جویی می‌کند.

خ) در صورتی که قانون ویژه BOT مبتنی بر رویکرد توافق محدود به اجرا در آید ریسک سرمایه‌گذاران به خاطر مسایلی همچون نامعلوم بودن نظام مالیاتی و هزینه‌ها و معافیت‌های آن و مسایل مربوط به محیط زیست، عوارض گمرکی و سایر هزینه‌ها، به شدت کاهش می‌یابد و امکان تحلیل هزینه - فایده و توجیه اقتصادی را برای سرمایه‌گذاران خارجی و وام‌دهندگان فراهم می‌آورد.

۷-۱ چالش‌های پیشرو در نحوه واگذاری پروژه‌های ساخت و ساز

از آنجایی که پیشرفت جوامع روز به روز به جلو است و همه جوامع در جهت ساخت و سازهای زیربنایی و طرح‌های اصولی جهت پیشرفت کشورها مشغول هستند و برای طرح‌های زیربنایی منابع عظیمی از سرمایه نیاز است تا به اهداف پیشرفت توسعه‌ای راه‌ها و جاده‌های استاندارد برسند لازم از سرمایه‌های پایدار استفاده کنند. اما در کشورهای غیر توسعه یافته اکثر طرح‌ها به دست دولت انجام می‌شود و نتیجه مطلوبی حاصل نمی‌شود ولی هر چه کشور توسعه یافته‌تر باشد به طرح‌هایی که با مشارکت بخش خصوصی همراه باشد روی می‌آورند. این مشارکت که بین بخش خصوصی و دولتی است به عنوان PPP نام‌گذاری شده است. (public private partnershin)

BOT جز این نوع قراردادهاست که در جهت تأمین مالی با دولت همراه می‌شود و می‌تواند به پیشرفت جامعه‌های در حال توسعه کمک کند. حال می‌خواهیم بررسی کنیم که چه مشکلات و چالش‌هایی جلوگیری از پیشرفت این روش یا مانع انجام این روش می‌شوند.

۸-۱ مشکلات انعقاد قراردادهای BOT

سختی‌هایی در تهیه تأمین مالی پروژه‌ها وجود دارد که باعث رو آوردن به روش BOT است. ولی این روش مشکلاتی دارد که باعث می‌شود پروژه‌ها همیشه موفق نباشند مگر دولت تضمین‌های لازم اتخاذ کند تا یکسری مشکلات رفع شود.

حال به بررسی برخی مشکلات حاد می‌پردازیم.

۱- تأمین منابع مالی

با توجه به شرایط اقتصادی کشور دولت در تأمین هزینه‌ها برای ساختن زیرساخت‌های کشور با مشکلاتی روبروست و حتی گاهی برای پرداخت سهم در صورتی مثل حال که نقدینگی وجود ندارد با پرداخت مصالح و یا دادن قیر و ... به طرف مشارکت این نبود منابع

یازدهمین کنگره ملی سراسری فناوریهای نوین در حوزه توسعه پایدار ایران

11th National Congress of
the New Technologies in Sustainable Development of Iran

senaconf.ir

مالی جبران می کند. گاهی با پرداخت اوراق مشارکت این بدیهی خود را جبران می کند که خود اوراق باعث مشکلاتی می شود. مشکلات اوراق مشارکت به صورت زیر دسته بندی کرد:

مشکلات اوراق مشارکت

۱- وقتی سرمایه گذار این اوراق را می خواهد تبدیل به نقدینگی کند با ارزش کمتری خریداری می شوند و باعث ضرر به سرمایه گذار می شود.

۲- تاریخ این اوراق معمولاً یک ساله است.

۳- دولت بدیهی های فراوانی از این اوراق و اسناد به وجود می آورد و باعث می شود دولت مقروض باشد مدت زیادی دولت برای رفع این مشکل ها به سمتی می رود که از سرمایه گذاران خارجی دعوت به همکاری می کند و تلاش فراوان برای جذب این سرمایه گذاران دارد.

اهمیت سرمایه گذاران خارجی

با ورود سرمایه گذاران خارجی به کشور باعث مزیت هایی در اقتصاد کشور می شود و کم کم مشکل تأمین منابع را کم می کند.

۱- ورود ارز به کشور: ارز تبدیل به ریال می شود و همین باعث می شود اعتبار ریال افزایش یابد و تورم کاهش می یابد.

۲- حضور سرمایه و اموال خارجی در کشور که امنیت بیشتری به وجود می آورند و باعث اعتبار بخشی به کشور می شود و

رنکینگ های اقتصادی به تراز بالاتری برسیم.

۳- باعث تبادلی سیاسی بیشتری در کشور می شود و دیگر کشورها به سرمایه گذاری راغب شوند.

دولت برای این که سرمایه گذاران خارجی استقبال بهتری داشته باشند یکسری مزایا باید در نظر داشته باشد که می توان ریسک

سیاسی ورود و خروج ارز را در کشور تضمین کند.

تبدیل نرخ ارز به نرخ آزاد که باعث ضرر نشود.

اگر دولت تضمین بازگشت سرمایه را قطعی کند باعث استقبال فراوان سرمایه گذاران خارجی می شود. شاید بعضی ها بگویند این

کارها به ضرر دولت است ولی دولت عدم بهره وری کشورش را باید جبران کند زیرا مردم ایران خیلی بهره ور نیستند و دولت این ناتوانی را باید پرداخت کند.

۲- مشکلات اجتماعی - فرهنگی

این مشکلات در ابتدای امر وجود دارد یعنی از زمان ساخت تا زمان بهره برداری گریبان گیر بوده.

در زمان ساخت می توان به مواردی اشاره کرد

عدم همکاری مالکین: این مشکل به این گونه است که عده ای که مالک زمین هایی هستند و احداث راه از آن محل عبور می کند

باعث می شود این افراد سوء استفاده کنند و بیشتر از ارزش واقعی زمین خود را به سرمایه گذار بفروشند در برخی موارد حتی مجبور به تغییر نقشه ها شده.

وجود زمین های اوقافی: باعث کشمکش های اداری می شود.

در برخی پروژه ها در زمان بهره برداری استقبال صورت نمی گیرد. این مسأله به خیلی از مسائل برمی گردد اول این که باید برای مردم

فرهنگ سازی بشود به نوعی باید نهضت آزادراه سازی را برپا کنیم و آن را توسعه دهیم باید مردم درک کنند برای حفظ جان و رفاه خود

از آزاد راهها استفاده کنند گاهی وقتها وقتی دچار آسیب شدیم آن وقت است که از آزادراهها استفاده می کنیم. مورد بعدی که مردم از

آزاد راهها استفاده نمی کنند پرداخت هزینه های عوارض است که به دو مورد برمی گردد یکی باز هم مشکل مالی مردم و سرانه پایین ماهانه

مردم که دریافت می کنند دوم عده ای فکر می کنند پرداخت عوارض پول زوری است که باید پرداخت شوند ولی باید بیان شود که آزادراه

را بخش خصوصی ساخته و پول بیت المال است. [۱۱]

۳- مشکلات زمان انتقال پروژه

تا کنون پروژه هایی که انتقال داده شده در بخش ساخت و ساز نداشتیم حال بعضی از پروژه ها تاریخ انتقال آن ها فرا رسیده و همین

باعث مشکلاتی برای طرفین و سرمایه گذار و کارفرما شده.

یازدهمین کنگره ملی سراسری فناوریهای نوین در حوزه توسعه پایدار ایران

11th National Congress of
the New Technologies in Sustainable Development of Iran

senaconf.ir

مشکلاتی شامل اختلاف نظر داشتن در تردد خودروها به نوعی آمار درستی از تردد نیست که هر دو به توافق برسند و می توان این گونه هم بیان کرد نبودن سیستم کنترل تردد به روز ETC (سیستم اخذ عوارض الکترونیکی) مشکلاتی در زمان حسابرسی ها نحوه حسابرسی از طرف سرمایه گذار و کارفرما متفاوت است با توجه به این که هر ساله پروژه چک می شود ولی باز هم اختلاف نظر و مشکلاتی در این حین وجود دارد. [۱۲]

۴- عوامل سیاسی

فضا و پایداری سیاسی کشور به گونه ای نیست که بخش خصوصی را به پروژه های زیربنایی هدایت کند طی جابه جایی های قدرت سیاسی طی سال های اخیر در ایران دو دولت با خط مشی های سیاسی کاملاً متفاوت بر سر کار آمدند که نظرات متفاوتی در عرصه های سیاسی و اقتصادی داشته و دارند. این ناپایداری سیاسی باعث تأثیر مستقیم بر اقتصاد و جذب سرمایه گذاری خصوصی در پروژه های زیربنایی می گردد که تأثیرات آن به وضوح روی قراردادها مشاهده می شود [13] مسائل سیاسی در تعرفه های آزادراه ها نیز نقش دارند. فشار نمایندگان و استانداران مربوط به هر استان یا هر شهر برای کاهش تعرفه ها از مسائل مهمی است که بخش آزادراهی با آن مواجه است و لازم است که نمایندگان مصالح جامعه را بر اهداف کوتاه مدت خود ارجح بدانند. چرا که ممکن است با کاهش تعرفه یا مقاومت در مقابل افزایش تعرفه موافقت ظاهری مردم فراهم شود اما جامعه بهای به مراتب سنگین تری را برای نگهداری و تعمیر همین آزادراه در آینده پرداخت خواهد کرد.

در حاضر قوی ترین مشکل در پروژه های BOT مشکلات تأمین منابع مالی است. با توجه به شرایط اقتصادی کشور و نبود منابع مالی کافی باعث شده مشکلات عدیده ای بر سر راه روش BOT قرار گیرد. روش BOT نیاز به حمایت ارگان های دولتی دارد زیرا BOT علاوه بر مشکل تأمین منابع مالی با مسائل فرهنگی و اجتماعی روبرو می شود و باعث می گردد تحقق این روش به کندی صورت گیرد.

در سال های اولیه شروع روش BOT دولت به دلیل بی تجربگی هزینه های اضافی صرف کرده زیرا به دلیل نبودن اطلاعات کافی باعث شده بخش خصوصی هزینه ای بیشتر از حد معقول برای دولت به بار آورد. [۱۴]

در تمام سه مرحله ساخت و بهره برداری و انتقال مشکلاتی وجود دارد هماهنگی هایی که در این سه مرحله باید بین کارفرما و پیمانکار و مشاور صورت گیرد کار بسیار سختی است و همین باعث به تأخیر افتادن پروژه و هزینه های اضافی برای پروژه می شود. برخی مسائل از دید سایرین به نظر کوچک نشان می دهد ولی همین مسائل ریز باعث ضررهای مالی و نارضایتی مردم و گاهی حتی دولت می شود می توان گفت این مسائل به ظاهر کوچک را با فرهنگ سازی بتوان تا حدودی حل کرد. [۱۵ و ۱۶]

۹-۱ اهداف مدیریت ریسک

مهمترین هدف مدیریت ریسک کمک به سازمان در مدیریت بهتر ریسک های مربوط به مأموریتش است. به طور کلی می توان اهداف مدیریت ریسک را به صورت زیر برشمرد:

کاهش زمان پروژه ها

صرفه جویی در هزینه ها

بقاء سازمان

حفظ سطح قابل قبولی از نگرانی و اضطراب

ثبات درآمدها از طریق محدود نمودن کاهش های پیش بینی نشده جریان نقدی ناشی از خسارات

عدم توقف عملیات به دنبال وقوع یک خسارت .

رشد مداوم سازمان

محدود نمودن انواع خسارت به سازمان [۱۷].

یازدهمین کنگره ملی سراسری فناوریهای نوین در حوزه توسعه پایدار ایران

11th National Congress of
the New Technologies in Sustainable Development of Iran

senaconf.ir

۱-۱۰) فواید و اهمیت مدیریت ریسک

مدیریت ریسک به مدیران کمک می‌کند تا بتوانند هزینه‌های عملیاتی و اقتصادی خود را تعدیل کنند و همچنین آنها را در اتخاذ بهترین تصمیمات یاری می‌دهد. یک شیوه مناسب مدیریت ریسک، چنانچه به خوبی پیاده سازی شود، می‌تواند به مدیران در شناسایی عوامل کنترلی مناسب کمک کند تا بتوانند امنیت لازم را در تحقق مأموریت سازمان پیاده کنند و در نتیجه می‌تواند بقای سازمان را از خطر ریسک‌های کوچک و بزرگ موجود مصون بدارد [۱۸].

می‌توان به طور خلاصه فواید مدیریت ریسک در پروژه‌ها را به شرح زیر برشمرد:

کاهش زمان اجرای پروژه‌ها

افزایش کارایی و اثر بخشی

تسهیلات و روان سازی

کاهش هزینه

سرعت عمل و کاهش زمان انجام عملیات

اطمینان از کنترل روی سیستم

شناسایی تهدیدات مربوط به پروژه یا سیستم

کمک در تحقق به موقع اهداف

کسب اطلاعات بهتر برای تصمیم گیری

هم تراز کردن فرصت و ریسک [۱۸].

مدیریت ریسک با پشتیبانی از اهداف سازمان از طریق زیر از سازمان و ذینفعان آن محافظت کرده و به آنان ارزش افزوده می‌بخشد :

۱- استقرار چارچوبی که سازمان را قادر می‌سازد تا فعالیت‌های آینده را در محیطی پیوسته و کنترل شده انجام دهد.

۲- بهبود تصمیم گیری، برنامه ریزی و اولویت دهی بوسیله درک نظام مند و جامع از فعالیت‌های کسب و کار، قابلیت انتخاب و فرصت یا تهدید پروژه .

۳- استفاده یا تخصیص کارآمدتر سرمایه و منابع درون سازمان .

۴- کاهش قابلیت انتخاب در حوزه‌های غیر ضروری کسب و کار.

۵- بهبود و محافظت از دارایی‌های سازمان و بهبود تصور عموم از سازمان و حفظ این تصور.

۶- توسعه و حمایت از اشخاص و پایه دانش سازمان .

۷- پیشینه کردن کارایی عملیات [۱۷].

۱-۱۱) ابزارهای مدیریت ریسک

یک مدیر برای اعمال مدیریت ریسک نیاز به ابزارها و روشهای خاصی دارد که از جمله این ابزارها و روشها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد :

۱- اجتناب از ریسک : دور کردن ریسک با از میان برداشتن عامل و پیامدهای ریسک .

۲- محدود کردن ریسک : کاهش احتمال وقوع خسارت، یا در صورتی که اتفاق افتاد جلوگیری از توسعه دامنه آن .

۳- انتقال ریسک : انتقال خسارت بالقوه به طرف دیگر (مانند شرکت‌های بیمه یا شرکت‌هایی که در زمینه پذیرش ریسک فعالیت می‌نمایند).

۴- تقبل ریسک : نگهداری یا تحمل این خسارات توسط خود شرکت یا سازمان (خود بیمه گیری) و ادامه عملیات سیستم، با ریسک موجود یا سطح قابل قبول ریسک .

یازدهمین کنگره ملی سراسری فناوریهای نوین در حوزه توسعه پایدار ایران

11th National Congress of
the New Technologies in Sustainable Development of Iran

senaconf.ir

۵- برنامه ریزی ریسک : انجام مدیریت ریسک با استفاده از یک برنامه کاهش ریسک که در آن به اولویت بندی، اجرا و حفاظت از عوامل کنترلی پرداخته می شود .

۶- تحقق و شناسایی : کاهش دادن ریسک از طریق شناسایی نقاط آسیب پذیر و تحقیق در مورد کنترل های موجود برای اصلاح نقاط آسیب پذیر.

لازم به ذکر است که مدیریت ریسک در انتخاب مناسب ترین ترکیب از ابزارها، باید هزینه ها و سایر جنبه های استفاده از هر ترکیب را مورد توجه قرار دهد [۱۸].

۱-۱۲ مهمترین مراحل مدیریت ریسک

۱-۱۲-۱ برنامه ریزی مدیریت ریسک

در راستای کاهش هر چه بیشتر اثرات ریسک ها باید برای مقابله با آنها برنامه ریزی شود. این برنامه ریزی باید توسط مدیر یا تیم مدیریت انجام شود. گاهی از اوقات نیز لازم است تا از مشاوران کارآمد در این زمینه استفاده شود.

هدف از برنامه ریزی برای مدیریت ریسک آن است که مطمئن شد تمام ریسک های پروژه به درستی شناسایی شده اند و مورد تحلیل قرار گرفته اند. همچنین این ریسک ها باید به طور دقیق مستند شده و برنامه ریزی دقیقی برای کاهش احتمال وقوع هر یک از آنها صورت گیرد. در ادامه نیز باید شرایطی را تصور کرد که ریسک ها اتفاق افتاده اند و از قبل تعیین شود در صورت وقوع هر یک، چه فعالیت هایی باید انجام پذیرد [۱۸].

۲-۱۲-۱ شناسایی ریسک

در این مرحله عامل یا عامل هایی که باعث می شوند پروژه ها در معرض ریسک های خسارت آفرین قرار گیرند شناسایی می شوند. برای شناخت انواع ریسک ها، می توان با روش های مشخص در میان منابع درون سازمان و برون آن به جستجو پرداخت. از دیدگاه مدیریت ریسک منابع درون سازمان همه آن چیزهایی است که در هر شرکت موجود است و امکان بهره برداری از آنها وجود دارد و منابع بیرون سازمان هر آن چیزی است که در اختیار سازمان نمی باشد [۱۸].

۳-۱۲-۱ ارزیابی ریسک

پس از شناخت ریسک ها، باید میزان تاثیر وقوع هر خسارت را بر تمامی آن بررسی کرد و این کار نیازمند آن است که مشخص شود ؛ اولاً هر یک از خسارت ها با چه احتمالی روی هر داده ای روبرو است و ثانیاً در صورت وقوع چه مبالغی را بر پروژه تحمیل می کند. به بیان دیگر اقدام های مرحله اول (شناسایی ریسک ها) مجموعه ای از داده ها و اطلاعات خام را در مورد ریسک هایی که پروژه در معرض آن قرار دارد به دست می دهد و مرحله بعد یافته های بدست آمده بر پایه شالوده نظام مدیریت ریسک در پروژه، طبقه بندی و پردازش می شوند که به یک سری اطلاعات سنجیده، معتبر و اولویت بندی شده می انجامد. بدین منظور دو گونه ارزیابی از هر یک از ریسک ها انجام می شود. نخست ارزیابی بر اساس شدت (میزان) و دوم ارزیابی بر حسب تواتر (احتمال وقوع). در نتیجه شدت بالقوه هر ریسک و فراوانی پیش بینی پذیر خسارت های وارده، سنجیده می شود. ارزیابی ریسک مانند هر ارزیابی دیگر می تواند به صورت کمی یا کیفی انجام شود. استفاده از قاعده های آماری و نظریه های احتمالات، دستیابی پیش بینی های دقیق تری از تواتر خسارت ها را امکان پذیر می سازد و برنامه ریزی برای آینده را آسان می کند. چنانچه اگر انجام محاسبات دقیق آماری نیز امکان پذیر نباشد، می توان با تکیه بر تجربه اشخاص نیز طبقه بندی ریسک ها و خسارت های پیش بینی پذیری را انجام داد [۱۸].

یازدهمین کنگره ملی سراسری فناوریهای نوین در حوزه توسعه پایدار ایران

11th National Congress of
the New Technologies in Sustainable Development of Iran

senaconf.ir

۴-۱۲-۱ کنترل و برنامه پاسخ به ریسک

یکی دیگر از مراحل مدیریت ریسک، کنترل و ارزیابی نتایج حاصل از اقدامات انجام شده، مقایسه آنها با هدفهای پیش‌بینی شده و بکارگیری پاسخ مناسب می‌باشد. در این مرحله کارایی برنامه‌ها در اجرا سنجیده می‌شود. در این مرحله ممکن است برخی ریسک‌های جدید بروز نمایند که باید به فاز ارزیابی برگشت و بعد از ارزیابی برای آن‌ها برنامه ریزی انجام گیرد [۱۸].

۵-۱۲-۱ مهمترین واکنش‌ها به ریسک

مفهوم واکنش به ریسک، اتخاذ اقدام مناسب در مقابل ریسک است. برنامه ریزی برای واکنش در برابر ریسک، مرحله بسیار مهمی است زیرا تصمیماتی که در این مرحله گرفته می‌شود مستقیماً پروژه را تحت تاثیر قرار می‌دهد. در این راستا چهار نوع استراتژی مهم مطرح است. به ازای هر استراتژی، می‌توان مجموعه‌ای از اقدامات را طراحی کرد. از مهمترین استراتژی‌های مقابله با ریسک می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

۶-۱۲-۱ اجتناب از ریسک

استراتژی اجتناب، یعنی انجام ندادن فعالیتی که باعث ریسک می‌شود. به عنوان مثال ممکن است، یک دارایی خریداری نگردد و یا ورود به یک کسب و کار مورد چشم پوشی قرار گیرد، تا از مشکلات و دردسرهای آنها اجتناب شود. استراتژی اجتناب به نظر می‌رسد راه حلی برای تمامی ریسک‌هاست، ولی اجتناب از ریسک همچنین به معنی زیان دهی در مورد سودآوری‌های بالقوه‌ای است که امکان دارد به واسطه پذیرش آن ریسک حاصل شود. داخل نشدن به یک بازار به منظور اجتناب از ریسک، همچنین احتمال کسب سود آوری را کاهش می‌دهد [۱۹].

۷-۱۲-۱ کاهش ریسک

استراتژی کاهش، یعنی به کارگیری شیوه‌هایی که باعث کاهش شدت زیان می‌شود. به عنوان مثال می‌توان به کپسول‌های آتش نشانی که برای فرونشاندن آتش طراحی گردیده اند، اشاره کرد که ریسک زیان ناشی از آتش را کاهش می‌دهد. این شیوه ممکن است باعث زیان‌های بیشتری بواسطه خسارت ناشی از آب شود و در نتیجه امکان دارد که مناسب نباشد. سیستم‌های لوژنی جلوگیری کننده از آتش ممکن است آن ریسک را کاهش دهد، ولی هزینه آن امکان دارد به عنوان مثال یک عامل بازدارنده از انتخاب آن استراتژی جلوگیری کند [۱۹].

۸-۱۲-۱ انتقال ریسک

استراتژی انتقال، یعنی اینکه بخش دیگری ریسک را قبول کند بوسیله بستن قرارداد یا انجام اقدامات احتیاطی، بیمه کردن، یک نوع از استراتژی‌های انتقال ریسک است. در موارد دیگر، این امر بواسطه قراردادهایی انجام می‌گیرد که ریسک را به بخش‌های دیگر انتقال می‌دهد. معمولاً بار مسئولیت در میان سازندگان، بدین صورت انتقال می‌یابد. از سوی دیگر، استفاده از وضعیت‌های تعدیل کننده در سرمایه گذاری‌های مالی، یک نمونه از چگونگی انجام اقدامات احتیاطی توسط شرکتها، به منظور اداره ریسک از نظر مالی است [۱۹].

۹-۱۲-۱ پذیرش ریسک

استراتژی پذیرش، یعنی قبول زیان وقتی که اتفاق رخ می‌دهد. پذیرش ریسک یک استراتژی قابل قبول برای ریسک‌های کوچک است که هزینه حفاظت در مقابل ریسک ممکن است بیش از کلیه زیان‌های حاصله باشد. کلیه ریسک‌هایی که قابل اجتناب و انتقال نیستند، ضرورتاً قابل پذیرش هستند. اینها شامل ریسک‌هایی می‌شود که خیلی بزرگ هستند که یا محافظت در مقابل آن امکان پذیر نیست یا پرداخت هزینه بیمه آن شاید عملی نباشد. همچنین هر مقداری از زیان دهی بالقوه علاوه بر مقدار تضمین شده، ریسک پذیرفته شده محسوب می‌شود [۱۹].

دلایل نیاز به مدیریت ریسک :

یازدهمین کنگره ملی سراسری فناوریهای نوین در حوزه توسعه پایدار ایران

11th National Congress of
the New Technologies in Sustainable Development of Iran

senaconf.ir

۱- کسب و کار خوب و اجرای درست وظایف مدیریت

۲- کمک به برنامه ریزی ریسک

۳- کاهش رخدادهای پرهزینه و پیش بینی نشده

۴- تخصیص کاراتر و موثرتر منابع

۵- کسب نتایج بهتر از پروژهها و برنامهها

۶- کسب اطلاعات بهتر برای تصمیم گیری

۷- کسب اطلاعات از ملزومات آئین نامه

۸- ترغیب افراد برای شرکت در فعالیتهای سازمان به منظور کاهش ریسک

۹- هم تراز کردن فرصت و ریسک [۱۹].

۱-۱۲-۱۰ مدیریت جامع ریسک

با توجه به ویژگیهای بیان شده برای مدیریت ریسک، می توان مفهوم مدیریت جامع ریسک را بصورت یک فرآیند نظام مند، آماری و همه جانبه تعریف کرد که بر پیکره ارزیابی و مدیریت رسمی ریسک استوار است .

این فرآیند در چارچوب چند هدف سلسله مراتبی شامل چهار منبع خطا و دو مجموعه از سوالات سه گانه (برای ارزیابی و مدیریت ریسک) می شود.

۱-۱۳-۱ بررسی سوابق تحقیقاتی

مختاری و همکاران به بررسی افزایش جمعیت و به تبع آن افزایش نیازهای جامعه همزمان با پیشرفت سریع تکنولوژی در دنیا، به افزایش تعداد پروژههای عمرانی، صنعتی و ... در کشورهای جهان پرداختند. با توجه به ویژگیهای خاص هر پروژه و شرایطی همچون شرایط جغرافیایی، موقعیت مکانی، اوضاع اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کشوری که پروژه در آن اجرا خواهد شد، قوانین و دستورالعمل-های جاری آن کشور در خصوص پیمانها، سبکها و سنتهای آن جامعه و ... در نوع قرارداد پروژه تاثیرگذار است. با توجه به اینکه اکثر پروژههای عمرانی با سیستم اجرای متعارف به پیمانکاران واگذار می شود، لازم است که توجه خاصی در تهیه اسناد این نوع قراردادها و تخصیص ریسکهای مرتبط با آنها مبذول گردد. از این رو هدف از این مقاله، شناسایی، ارزیابی و تخصیص بهینه ریسکهای مهم قراردادهای عمرانی با تاکید بر قراردادهای نفت و گاز و EPC، میان طرفین قرارداد می باشد. [۲۰]

حسینی و همکاران نفت و گاز را یک روش مطمئن جذب سرمایه خصوصی دانستند که کنترل استراتژیک دولت را بر تاسیسات حفظ خواهد کرد. در زمان تحریمهای بین المللی و رشد اقتصادی، تامین مالی پروژهها و مدیریت کارآمدی که بتواند سرمایه گذاران بین المللی را برای اجرای پروژهها وارد کشور نماید فاکتور تعیین کننده ای می باشد. این اعتبار مورد نیاز و نیاز شدید به تاسیسات زیر بنایی توسعه نیز دولتها را نیازمند جذب بخش خصوصی در پروژههای زیربنایی کشورها کرده است. علاوه بر این کارفرمایان نیز در سطوح مختلف تلاش می کنند که هزینهها را محدود کنند، بدون اینکه خدمات را کاهش دهند. یکی از راه حل های مناسب این مشکلات استفاده از قراردادهای نوین مهندسی روش ساخت، بهره برداری و انتقال می باشد که در این سالها بعنوان یکی از جذاب ترین شیوههای خصوصی سازی معرفی شده است و بار قابل ملاحظه مالی، کاری و ریسک پروژه را به بخش خصوصی انتقال داده و موجب کاهش مشکلات ناشی از تحریمها و بدهی کشورهای در حال توسعه نیز می گردد. [۲۱]

احمدیان و همکاران به بررسی قراردادهای EPC در کاهش مدت اجرا و افزایش سود پروژهها، بعلاوه ویژگیها و خصوصیات دیگر این نوع قراردادها نسبت به سایر قرار دادهای پرداختند. آنها بیان داشتند که هر یک از مراحل ، خود دارای زیر مجموعههایی است که برای آگاهی و اشراف کاملتر و بهتر از آن و جهت انجام صحیح و به موقع این نوع پروژهها، لازم است که مدیریت شرکت های پیمانکار و مشاور درگیر در این قراردادها از آنها اطلاع کافی داشته باشند. از ویژگیهای عمده اجرای پروژهها به روش EPC، کاهش زمان کلی اجرا و افزایش سود

یازدهمین کنگره ملی سراسری فناوریهای نوین در حوزه توسعه پایدار ایران

11th National Congress of
the New Technologies in Sustainable Development of Iran

senaconf.ir

پروژه (بویژه از دیدگاه کارفرمایان) می باشد. که همین دو ویژگی مهم، باعث جذابیت کارفرمایان و پیمانکاران به انجام پروژهها با این روش شده است. [۲۲]

عفتی و همکاران به بررسی پارامترهای تاثیر گذار در تعیین مکانهای حادثه خیز جادهها پرداخته و با به خدمت گیری سیستمهای اطلاعات مکانی و فرآیندهای تصمیم گیری چند معیاره روشی نوین جهت تعیین نقاط حادثه خیز جادهای در قالب یک نقشه ریسک ارائه گشته و در نهایت این روش با روشهای آماری موجود مقایسه کردند. آنها بیان داشتند که در میان زیرساختهای مختلف تشکیل دهنده یک کشور، سیستم حمل و نقل جادهای بعنوان زیرساختی که نقش بسزایی در شکل گیری سایر فعالیتهای آن کشور دارد از اهمیت ویژه ای برخوردار است. از این رو مدیریت و برنامه ریزی مؤثر در این زمینه بسیار حائز اهمیت می باشد. سیستم حمل و نقل با مشکلات و حوادثی هم مواجه است. از میان حوادث مختلف مرتبط با شبکه حمل و نقل، تصادفات رانندگی به دلیل خصوصیات خاص خود منجمله فراوانی بالا، شدت زیاد و شانس درگیر شدن مستقیم تمامی افراد جامعه در آن از اهمیت بالایی برخوردار است که این نقش در کشورهای در حال توسعه نظیر کشور ما از نمود بیشتری برخوردار است. سیستم اطلاعات مکانی به عنوان علم و فناوری مهمی جهت پرداختن به امر دخالت دادن فاکتورهای مکانی در تصمیم گیری، می تواند جایگاه قابل ملاحظه ای در مدیریت تصادفات و تعیین نقاط حادثه خیز جادهها داشته باشد [۲۳].

بیدی و همکاران به بررسی پروژههای عمرانی در راستای رسیدن به اهداف خود با عدم قطعیت هایی که با اعمال روشهای مدیریت ریسک می بایست تحت کنترل و پاسخگویی مناسب قرار گیرند پرداختند. قراردادهای که تبیین کننده رویهها و تعهدات و اختیارات طرفین قرارداد می باشند، از لحاظ در نظر گرفتن و تقسیم ریسکهای قابل پیش بینی از اهمیت خاصی برخوردارند. در این مقاله روشهایی که از لحاظ قراردادی باعث ایجاد مدیریت مناسب ریسک در طی اجرای یک پروژه عمرانی می شود به چهار دسته ایجاد سیستم برنده برنده در قرارداد، استفاده از سیستمهای مشارکت، انتخاب سیستم مناسب اجرای پروژه، کسب بازخورد از قراردادهای اجرا شده و اعمال در قراردادهای جدید تقسیم بندی و توضیح داده شده است. بکار گیری روشهای فوق در تنظیم قراردادهای پروژهها نقش مهمی در کاهش ریسکها و مدیریت دعاوی خواهد داشت. [۲۴]

عباسی و همکاران ریسکهای اصلی را که سرمایه گذاران و وام دهندگان در پروژههای نفت و گاز با آن روبرو هستند خصوصاً در کشورهای در حال توسعه، مانند ایران، تعیین می کند و سپس بعضی روشهایی را که سرمایه گذاران و وام دهندگان بوسیله آن سعی در کاهش این ریسکها دارند شرح می دهند. بخش خصوصی معمولاً تمایل دارد ریسکهایی را که فکر می کند بیشترین کنترل را روی آن دارد بپذیرد و در مقابل برای ریسکهایی که بنظر می رسد کنترل کمتری بر روی آن دارد را به دنبال حمایت های دولت می باشد. [۲۵]

سروری و همکاران ابتدا ماهیت و مفهوم پروژههای PPP را مورد بررسی قرار دادند، سپس با بررسی مطالعات پیشین، ریسکهای موجود در این قراردادهای را شناسایی کردند. سرانجام، فاکتورهای ریسک در ده گروه جداگانه قرار گرفتند: سیاسی، ساخت، قوانین، اقتصادی، بازاریابی، بهره برداری، انتخاب پروژه، مالی، ارتباطات و طبیعی. شناخت فاکتورهای ریسک باعث می شود درک بهتری از ارزیابی و تخصیص آنها میان طرفین وجود داشته باشد. [۲۶]

۱-۱۴ نتیجه گیری

از آنجا که معمولاً تحقیق با سؤالات اولیه که در ذهن محقق شکل می گیرند آغاز می شود و محقق با دقیقتر نمودن سؤال خود سعی در آن دارد که محور تحقیق را مشخص نماید و طی یک فرایند مطالعه و بررسی نظریات صاحب نظران و سابقه موضوع، پاسخی برای خود یافته و آن را به صورت فرضیه قابل آزمون مطرح می نماید. بر این اساس هدف علمی این تحقیق " بررسی نقاط ضعف و قوت قراردادهای ساخت و بهره برداری (BOT) در پروژههای ساخت و ساز " بوده است.

۱- مولفه های مدیریت ریسک بر قراردادهای BOT اثر دارد.

۲- ریسک مالی بر قراردادهای BOT اثر دارد.

۳- ریسک فنی بر قراردادهای BOT اثر دارد.

یازدهمین کنگره ملی سراسری فناوریهای نوین در حوزه توسعه پایدار ایران

11th National Congress of
the New Technologies in Sustainable Development of Iran

senaconf.ir

با توجه به اینکه مشخص شد مدیریت و شناخت ریسک‌های پروژه می‌تواند بر کاهش هزینه‌ها و زمان اجرای پروژه‌ها بی‌اثر واقع گردد، یک واحد اجرایی و تخصصی در پروژه بوجود آید که به بررسی و تحلیل ریسک‌ها پرداخته و در قالب دستورالعمل‌های اجرایی به مدیران و مجریان پروژه ارائه نموده و به صورت مستمر آن را پایش نماید. با توجه به اینکه مشخص شد نوسانات نرخ ارز باعث افزایش ریسک‌های پروژه‌ها بی‌اثر می‌گردد پیشنهاد می‌شود که از ابزارهای مالی جهت پیش بینی نرخ ارز و تامین مالی مناسب پروژه‌ها استفاده شده تا از تاخیرات و هزینه‌های سربار ناشی از افزایش قیمت ارز تا حدود زیادی جلوگیری به عمل آید.

منابع

- 1- Sharmila Mane, Dr. S.S. Pimplikar, Risk Assessment of Bot Projects, International Journal of Computational Engineering Research, ۲۰۲۰
- 2- Mostafa Khanzadi, Farnad Nasirzadeh, Majid Alipour, Integrating system dynamics and fuzzy logic modeling to determine concession period in BOT projects, Automation in Construction ۲۲, ELSEVIER, ۲۰۱۹
- 3-A. V. Thomas, Satyanarayana, N. Kalidindi, and L. S. Ganesh, Modelling and assessment of critical risks in BOT road projects, Construction Management and Economics, ۲۰۱۹
- 4- Abbas Borzouei, Special Risks in Contracts of Building, Operation, and Transfer (BOT) Projects, European Online Journal of Natural and Social Sciences, ۲۰۲۰
- 5- Cheng-Min Feng, Chao-Chung Kang, risk identification and measurement of bot projects, Institute of Traffic and Transportation Institute of Traffic and National Chiao Tung University, ۲۰۲۰
- 6- Amir Hassan Mohebbi, Ngadhnjim Bislmi, Project Risk Management: Methodology Development for Engineering Procurement and Construction Projects, Faculty of Economic Sciences, Communication and IT Karlstads Universitet, ۲۰۲۰
- ۷- علی بیات مختاری، اکرم بیات مختاری، نقش مدیریت ریسک در پروژه‌های عمرانی با تأکید بر قراردادهای BOT و EPC، اولین همایش منطقه ای معماری، عمران، نقشه برداری، ۱۳۹۳.
- ۸- حافظ نیا، محمدرضا، ۱۳۸۸، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، چاپ شانزدهم، تهران، انتشارات سمت
- ۹- فقیهی، ابوالحسن و موسوی کاشی، زهره، مدل سنجش بهره‌وری (اثربخشی و کارایی) در بخش خدمات دولتی ایران، مجله مدیریت دولتی، دوره دوم، شماره چهارم، بهار و تابستان ۱۳۸۹، ۱۲۶-۱۰۷
- ۱۰- نجمی نیا، رضا، صالحی، محمدرضا، بررسی تأثیر سرمایه فکری در ایجاد مزیت رقابتی شرکت‌های بیمه استان اصفهان، چهارمین کنفرانس بین المللی بازاریابی خدمات بانکی در مرکز همایش‌های بین المللی صدا و سیما، مهر ۱۳۹۱
- 11- Camison, Cesar. An Villar-Lopez, Ana. (۲۰۱۱). Non-technical innovation: Organizational memory and learning capabilities as antecedent factors with effect on sustained competitive advantage. Industrial Marketing Management. ۴۰(۲۰۱۱). ۱۳۰۴-۱۲۹۴
- 12- Hazen, Benjamin and Terry Anthony. (۲۰۱۲). Toward creating competitive advantage with logistics information technology. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management. Vol. ۴۱. No. ۱. ۳۵-۸

۱۳- دهشتیان، رامین، «تحلیل عوامل تأثیرگذار بر نتیجه بخشی قراردادهای BOT در ایران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده

مهندسی عمران و محیط زیست، ۱۳۸۶

یازدهمین کنگره ملی سراسری فناوریهای نوین در حوزه توسعه پایدار ایران

11th National Congress of
the New Technologies in Sustainable Development of Iran

senaconf.ir

- ۱۴- روانشادنیای، مهدی (۱۳۹۵)، اصول و مقررات و روشهای مدیریت پیمان طرحهای عمرانی
- ۱۵- سیف، حامد، «مدیریت قراردادهای بینالمللی در ساخت آزادراهها»، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران، ۱۳۸۴
- ۱۶- مصاحبه با رئیس اداره مطالعات در آزادراهها در شرکت ساخت و توسعه زیربنای حمل و نقل
- ۱۷- تبریزیان، علیرضا، (۱۳۸۸) ارائه الگوی بومی مدیریت ریسک در پروژههای شرکت صایران، دانشگاه صنعتی مالک اشتر، .
- Moory, T. 2004, project Management Body of knowledge, PMI. ۱۸
- A. R. 2003, Office of project mmanagement process improvement, project risk management hand ۱۹
book
- ۲۰- بیات مختاری، علی، بیات مختاری، اکرم، (۱۳۹۳) نقش مدیریت ریسک در پروژههای عمرانی با تأکید بر قراردادهای نفت و گاز و EPC، اولین همایش منطقه ای معماری، عمران، نقشه برداری.
- ۲۱- شاه حسینی، وحید، کیا، سعید، رحمتی، امیر عباس، (۱۳۹۳) آشنایی با قراردادهای نفت و گاز و بررسی ریسک قراردادهای با این رویکرد، اولین کنگره ملی مهندسی ساخت و ارزیابی پروژههای عمرانی.
- ۲۲- احمدیان، سعید و احمد، (۱۳۸۸) مزایا و معایب قراردادهای EPC در پروژه عمرانی، اولین کنفرانس ملی اجرای پروژه به روش EPC
- ۲۳- عفتی، میثم، رجبی، محمد علی، صمدزادگان، فرهاد، (۱۳۸۸) ارائه روشی جهت تعیین نقاط حادثه خیز جادهای با استفاده از سیستم اطلاعات مکانی و فرآیندهای تصمیم گیری چند معیاره، همایش ژئوماتیک.
- ۲۴- بیدی، عباس، (۱۳۸۷) مدیریت ریسک پروژههای عمرانی با اعمال ملاحظات قراردادی، چهارمین کنفرانس بین المللی مدیریت پروژه.
- ۲۵- منیرعباسی، آرمین، نصیرزاده، فرناد، امام جمعه زاده، حامد، (۱۳۸۴) شناسایی و مدیریت ریسک در پروژههای نفت و گاز، دومین کنگره ملی مهندسی عمران.
- ۲۶- سروری، هادی، پرهام، سیده شبنم، (۱۳۹۳) مدیریت ریسک قراردادهای تأمین مالی به روش PPP، اولین کنفرانس ملی توسعه عمرانی کلانشهرها با رویکرد سرمایه گذاری.